

Kopskatteudskrivningen i Ho-Oksby sogne 1718

Af S. Manøe Hansen

Efter at Danmark 2. gang 1709 var trådt ind i den store nordiske krig mellem Sverige og Danmark-Norge, Polen-Sachsen og Rusland for at bryde det svenske herredømme i Østersøen, betød de store krigsudgifter, at der snart måtte udskrives ekstraskatter såkaldte »krigsstyr« og »kopskatter« = tysk koph, hoved, primitiv personskat. Allerede i 1710 blev den første forordning om krigsstyr udskrevet i marts måned. Det hedder heri bl.a. »at Vi af yderste kræfter såvel til lands som til vands bør være betænkt på at sætte Os i sådan stand, at Vores foretagne dissein til den ganske nations berømmelige eftermæle lykkelig og vel vorde fuldført«. Hertil behøves store udgifter »derfor er Vi«, fortsatte kongen, »hvor ugerne Vi det end gjorde« nødsaget til at opkræve ekstraskatter af alle undersåtter. Der var kun en undtagelse på landet »den gemene (almindelige) mand og bonde, som avling driver«, idet han havde så mange andre pligter. På landet skulle alle jordejere - med den nævnte undtagelse - betale 2 mark dansk pr. tønde hartkorn, desuden skulle alle med renteindtægt skatte 25% deraf. Forordningen afsluttes med følgende »så bære Vi ingen tvivl, at når udi betragtning tages den store armatur til lands og til vands, som Os forestår, med de deraf flydende uforbigængelige udgifter, enhver jo lader sig finde villig og redbon pengene til de foreskrevne tider og steder rigtigt og prompte at erlægge og betale«. Krigen kostede stadig flere penge, og ekstraskatterne blev en årlig foreteelse, der blev pålagt befolkningen udover normalskatten. Desuden må man huske på de store afsavn til hvervningen, kuske, heste og kornvarer til hæren og flåden. Ekstraskatterne blev udvidet med en karrosseskat, en luxusskat, der blev pålagt alle »der holder og har karrosser, chaiser, og deslige vogne med et

dække over«, ligeledes »de der bærer og bruger paryk«, desuden fruer og døtre til rangspersoner, hvis de bar »fontanger (opsatte kniplingshovedtøjer) eller andre opsatte franske sætter eller topper«. I 1711 kom en anden skat »kop- og hesteskatten«, en ikke ukendt skatteform, men en skat der ramte alle.¹

Ved en fornyet opkrævning ifølge forordningen af 5. april 1718 skriver sognepræsten i 1718 om sine 2 sogne Ho og Oksby, hvem der er pligtig til at svare denne skat. Samtidig får vi en beskrivelse af de to sognes fattige tilstand, især efter den store stormflod, der kort forinden havde gjort store skader på markerne i de to klitsogne. Stormfloden ramte kysten juleaften og juledag 1717. Vandstanden beskrives til sine steder at være 2-3 alen højere end den bekendte stormflod 1634.² Stormfloden anrettede store skader, og mange mennesker mistede livet, alene ved Ejderstedt druknede over 2000 mennesker³ så der er god grund for præsten til at anføre følgende:

»Mandtals og fortegnelse⁴

På dem i Hoe og Oxby sogne, som til kop-skatten at svare efter den kongelige allernådigste forordning af 5te april om adskillige ekstraordinære skatter os påbuden i Danmark.

Hoe sogn

Sognepræsten Jens Nielsen, Hoe⁵ angiver

og svarer af sig selv:	8 rigsdaler
præsteenken hans moder	8 rigsdaler
sin hustru	8 rigsdaler
3 børn	12 rigsdaler
3 tjenestefolk	3 rigsdaler
Degnen Jens Olufsen angiver og svarer af sig selv ...	1 rigsdaler
sin hustru	1 rigsdaler
Fæstebønder, som foruden deres avling, bruger noget håndværk:	

Jes Hansen i Nørballe, ugift, bruger skrædder-
 håndværk af sig selv 1 rigsdaler
 1 tjenestepige 2 mark

Ellers findes nogle få i Høe sogn, som dels selv har kunnet
 tømre og bygge ved huse og fiskerbåde for andre, mest for-
 medelst deres alderdom og skrøbelighed nu og efterdags in-
 tet dermed kan fortjene, dels har vænnet sig til for sig selv at
 sammenhugge deres vogn- og pløjeredskab, item at væve blå-
 garns lærred og vadmél til dynevår og sengeklæder for deres
 egen husforbrug og fornødenhed, men giver ingen profession
 deraf eller fortjener noget derved af andre, som formodes på
 deres påbud at være allernådigst fri og forskåned.

Gadehusmænd, som haver mere end een ko
 Niels Hansen i Sønderballe, ugift har 2 køer
 svarer af sig selv 1 rigsdaler
 1 tjenestepige 2 mark

Oxby sogn

Fæstebønder, som foruden avling og fiskeri bruger noget
 håndværk, befindes ingen i Oxby sogn, som kan anses at sva-
 re noget i det allernådigste påbud, såsom har tilvant sig til
 eget brug og fornødenhed at væve, pregle (strikke) og sy de-
 res ringe gang- og sengeklæder, dem at bygge og bøde, flikke
 og færdige for dem selv ved deres ringe og små huse og fi-
 skerbåde.

Gadehusmænd som har mere end een ko
 Mads Madsen på Hvidberg har 1 hest og 2 køer
 svarer af sig selv 1 rigsdaler
 sin hustru 1 rigsdaler
 Søren Jensen på Vandflod har 1 hest og 2 køer
 svarer af sig selv 1 rigsdaler
 1 datter 2 mark

Ellers findes ingen i dette sogn, som formår at give noget,
 formedelst at sandflugten og stormfloder næsten har fordær-

vet al deres ringe kornsæd og fiskefangsten, hvoraf de skulle have deres bedste næring til deres kornkøb og skatters udredelse. Dette år har slået fejl, hvorved mange er forarmede, forgældede og tiggerfærdige, som allerunderdanigst formodes for dette påbud at blive allernådigst forskånede.

Således som foreskrevet står hermed at forholde sig, testerer allerunderdanigst

Hoe præstegård d. 19. maj 1718.

Jens Nielsen Hoe,
uværdig præst for Hoe og Oxby sogne.◊

NOTER OG KILDER:

1. »Danmarks Historie« bind 8, Politikens forlag, 1964.
2. »Fra Ribe Amt« 1976 s.13.
3. »Skalk« 1976 nr. 2 s. 6.
4. Ekstraordinære Skatters Regnskaber pro 1718, Riberhus Amt, nr. 47 Rigsarkivet.
5. Jens Nielsen født 1670, kaldet til sognepræst i Ho 22/10 1692 død i maj 1729.

S-L. Manøe Hansen. f. 1934, museumsinspektør, 6870 Ølgod. Litterære arbejder: »Hjedding Andelsmejeri 1882-1905, 1972. »Strandinger og Redningsaktioner«, 1977. Artikler i »Fra Ribe Amt« 197 f, i »Mark og Monte« 1969 f.